

nih opredelitev, saj je v okviru geografije to ena od vej fizične geografije, ki preučuje rastlinstvo in živalstvo kot sestavini pokrajine in njuno povezanost z ostalimi dejavniki pokrajine, zlasti s podnebjem in prstmi, tudi z reliefom, vodami ter vse bolj z delovanjem človeka. V okviru biologije pa biogeografija kot področje biologije preučuje geografsko razporeditev rastlinskih in živalskih vrst ter višjih sistematskih enot na Zemlji. Najširše je poglavje o organizmih in okolju. Biosfera je predstavljena kot del naravne sfere Zemlje, s spoznavanjem sistematike in življenjskih oblik organizmov dobimo geografi temeljna biološka znanja za razumevanje prepletenosti živega in neživega v okolju. Poglavje o abiotskih sestavinah na analitični način predstavlja podnebje, mehanske okoljske dejavnike, kemijske okoljske dejavnike ter relief kot orografski dejavnik. Med biotskimi sestavinami so obravnavani rastline, živali in človek. Osrednji del učbenika je namenjen predstavitvi razširjenosti rastlinstva in živalstva po Zemlji. Z regionalno razporeditvijo rastlinstva in živalstva na Zemlji spoznamo rastlinska in živalska območja na Zemlji, ki jih imenujemo tudi biogeografske regije.

V učbeniku je na prvi pogled veliko tujk, zlasti v poglavju o bioklimatskih pasovih in zonobiomih (to so ekološko opredeljene podnebne cone), ki so natančno obrazloženi. Zelo priročen je zadnji del učbenika, kjer so sezname imen rastlinskih združb, navedenih v besedilu, in kazali strokovnih imen rastlin in živali, prav tako navedenih v besedilu. Uporabno je poglavje o biogeografskem kartiranju in regionalizaciji, kjer se seznanimo z različnimi vegetacijskimi zemljevidi in postopki kartiranja.

Sklepno poglavje o človeku in biosferi se genetsko dotika sprememb vegetacije od začetnega obdobja, ko je bil človek neposredno povezan z naravo, do danes, ko govorimo o varstvu biosfere zaradi pretiranih poseganj človeka v zeleni plašč Zemlje.

Ob pregledu učbenika začitimo nujnost poznavanja biogeografskih vsebin tudi pri drugih vejah geografije, saj je vegetacija z živalstvom najbolj viden element pokrajine. Avtorju je uspelo na razumljiv način predstaviti sicer zapletene povezave med sestavinami živega in neživega okolja ter umestiti človeka vanj. Ker je ta učbenik prvi sodoben učbenik biogeografije v slovenskem jeziku, ga priporočam študentom geografije, da ga uvrstijo med študijsko gradivo. Zagotovo pa je že pritegnil tudi druge bralce, ki jim je blizu sistematika, natančnost izražanja in jasnost misli.

Ana Vovk Korže

Maja Topole:

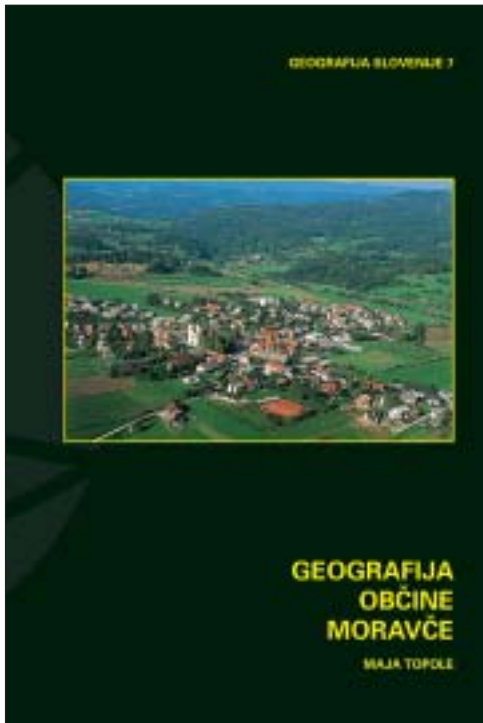
Geografija Občine Moravče

Geografija Slovenije 7

Ljubljana 2003: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Založba ZRC, 238 strani, 52 preglednic, 32 grafov, 40 zemljevidov oziroma kartogramov in 114 fotografij, ISBN 961-6500-06-6

Ob prebiranju naše najnovejše regionalnogeografske monografije, ki obravnava Občino Moravče, se ponovno utrne pomisel, kako koristna in potrebna so tovrstna dela. Kajti (naj)novejši raziskovalni izsledki, ki temeljijo na sodobnih in v svetu čedalje bolj uveljavljenih raziskovalnih pristopih, podprtimi z najrazličnejšimi matematično-statističnimi metodami, modeli in geografskim informacijskim sistemom, nas vedno znova presenečajo z novimi pokrajinskimi značilnostmi in z njihovimi vrednostnimi povezavami. Vzročno-posledična povezanost med posameznimi pokrajinskimi sestavinami in njihovimi sklopi v celostnem pokrajinskem sistemu je neovrgljiva stvarnost, ki je čedalje bolj podprta z objektivnimi izračuni in karseda s številčnimi vrednostmi. In kolikor bolj se poglobljamo v posamezne sestavine okolja in v njihove funkcionalne namembnosti v sklopu celote, toliko bolj spoznavamo pomen in namen geografskih preučevanj, njihovih kompleksnih pogledov na pokrajinski sistem in prostorsko stvarnost.

Druga značilnost, ki se kaže ob pregledovanju monografije o Moravškem je ta, da se je avtorica pri svojem delu tvorno naslonila na izsledke geografskih in drugih raziskav, ki so bile v preteklih letih opravljene v aplikativne namene različnih naročnikov. Elaborati, ki s svojo raziskovalno verodostojnostjo

prikazujejo in opredeljujejo posamezne pokrajinske prvine ali njihove sestavine, dobijo v tako zasnovanem delu, kot je geografska monografija moravškega ozemlja, vesplošno strokovno potrditev. Z vključitvijo njihovih poglavitnih strokovnih sporočil v najrazličnejše pregledne ali združivne raziskave je zagotovljeno kroženje znanja in spoznanj od aplikativnih in usmerjenih raziskav k temeljnim preučevanjem in obratno.

Številni geografski in drugi aktualni pokrajinski pojavi in problemi so v knjigi predstavljeni v 15 poglavjih. Vsako od njih je namenjeno osvetlitvi osnovnih pokrajinskih sestavin, ki s svojimi prvimi, pojavi in procesi oblikujejo mozaično podobo predalpskega sveta na zahodnem obrobju Posavskega hribovja med dolinama Črnega grabna na severu in Savsko dolino na jugu. Razgibano ozemlje sestavlja sedem pokrajin. Podolja zajemajo 36 % ozemlja Občine Moravče, preostali deli pa pripadajo hribovju. V prvo skupino spadajo: Zahodno ali Vrhpoljsko podolje, Osrednje ali Moravško podolje in Vzhodno ali Peško podolje. Hribovita območja sestavljajo: Hribovje Svetega Mohorja, Hribovje Limbarske gore, Hribovje Murovice, Ciclja in Slivne in Južno podgorje Ciclja in Slivne. To so temeljne homogene pokrajinske oziroma prostorske enote, ki so podrobneje označene in ovrednotene z najrazličnejših geografskih vidikov. Predstavljajo osnovno podstat za iskanje in ugotavljanje razlik v pokrajini, obenem pa služijo kot očitni, prevladajoči, nazorni in zunanji znanilci razčlenjevanja pokrajinske stvarnosti.

V naslednjih petih poglavjih (strani 46–103) so obdelane naravnogeografske prvine, in sicer površje (geološka zgradba, kamninska sestava, višinski pasovi, višinske razlike, nakloni površja in razvojni tipi reliefa), vode (vodno omrežje in poplavni svet), podnebje (temperature, padavine, ekspozicija površja in sončno obsevanje), prst in rastlinstvo. Pri tem je treba posebej poudariti, da so bile za potrebe te raziskave najrazličnejše rokopisne karte z različnih strokovnih področij digitalizirane. Nekaj kart je bilo izpeljanih iz osnovnih topografskih ali tematskih kart, medtem ko so bile karte rabe tal izdelane na pod-

lagi letalskih posnetkov iz leta 1998. Vsaka karta je prekrita z mrežo kvadratov velikosti 50 m krat 50 m. Moravsko občino sestavlja 24.547 celic in v sleherno celico so bili vnešeni nešteti podatki tako s področja naravnogeografskih kot družbenogeografskih in drugih področij.

Raba tal je prikazana v devetem poglavju, in sicer v osmih kategorijah: pozidane površine, njive, sadovnjaki, travniki, površine v zaraščanju, gozd, nerodovitni svet in vodne površine. Posamezne kategorije rabe tal so prikazane po pokrajinah glede na nadmorsko višino, naklon, geološko podlago, prsti, ekspozicije, osončenost in rastje. Poučna je primerjava rabe tal v k. o. Velika vas med letoma 1825 in 1998, kjer je dve tretjini nekdanjih kmetijskih zemljišč že prerasel gozd, znaten del pa se jih ponovno zarašča. Ob tem je bilo ugotovljeno, da so družbenogeografski dejavniki neposredno vplivali na naznačeno spremembo rabe tal v zadnjih 173 letih.

Deseto poglavje o vrednotenju geokoloških razmer tako za kmetijstvo kot za pozidavo je izredno dragocen prispevek k praktičnim posegom in napotkom za prevrednotenje današnje namembnosti kmetijskih zemljišč. Naravnogeografske razmere dovoljujejo, da bi bilo na območju Občine Moravče za pozidavo primernih 36,4 % površin, če pa upoštevamo za zidavo primerne tudi gozdne površine, se njihov delež dvigne na 65,1 %; danes so te možnosti izrabljene le z 19 %. Sadovnjaki zavzemajo samo tri odstotke najprimernejših površin in zanje je na voljo še 139 ha zelo ugodnih površin: Del teh je že pozidan (13 %), ali pa so namenjene slabšim njivam (25 %), travnikom (28 %) in kar 30 % jih je v zaraščanju. Priporočene površine za travnike so v 40 % dejansko pod travno rušo, 12 % zavzemajo stavbišča, tretjina je namenjena manj kvalitetnim njivam in 13 % jih je v zaraščanju. Današnja namembnost najprimernejših njivskih površin pa je naslednja: 31 % zavzemajo njive, 13 % je pozidanih, 37 % je travnikov, v zaraščanju pa je 14 %. Za ureditev njiv, sadovnjakov in travnikov ter za pozidavo bi lahko izkoristili 451 ha današnjih gozdov.

V naslednjih poglavjih so pregledno prikazani poselitev, ki sega v prazgodovino. Podrobneje je opisano prebivalstvo in njegove strukture. V zadnjih sto letih se je njegovo število povečalo za eno desetino, in sicer najmočneje v naseljih v pasu med 350 in 399 m (45 %). V poglavju Naselja je obravnavanih vseh 47 naselij, prikazana pa je tudi njihova razporeditev, gostota, velikost, pa prebivalstveni in gospodarski tipi naselij. Na Moravškem prevladujejo majhna naselja (v povprečju štejejo po 86 prebivalcev), Moravče kot občinsko središče pa so ob popisu imele 846 prebivalcev. V poglavju Gospodarstvo so navedeni rudarstvo in industrija, izkoriščanje mineralnih surovin (kremenov pesek), kmetijstvo z uveljavljenim žitno-okopavinsko-krmnim sistemom, pa promet in turizem.

Sklepni predstaviti s temeljnimi ugotovitvami raziskave sledijo imensko in stvarno kazalo, pregled virov in literature, seznam celotnega ponazoritvenega slikovnega gradiva ter seznam preglednic. Kartografsko ponazoritev so sestavili in izdelali sodelavci GIAM ZRC SAZU (Jerneja Fridl, Mauro Hrvat in Maja Topole), odlične fotografije pa so poleg avtorice monografije prispevali še M. Hrvat in M. Kapus, A. Stražar in M. Orožen Adamič. Prevod izvlečka v angleščino je opravil Wayne J. D. Tuttle, medtem ko je Drago Perko knjigo oblikoval. Izdajo knjige je podprlo Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport Republike Slovenije.

Predstavljena monografija Geografija Občine Moravče je temeljno in izvirno delo ter prvo te vrste pri nas, ki obravnava zaključeno upravno-teritorialno enoto. Zgrajena metodologija omogoča tovrstna preučevanja manjših in srednjevelikih občin, ki s svojimi vsakdanjimi problemi iščejo nove smeri svojega prihodnjega razvoja. Dr. Maja Topole je z objavljeno knjigo prikazala in utemeljila pomen in vrednost posameznih geokoloških prvin, obenem pa na osnovi današnjih tehnoloških kriterijev tudi nakazala možnosti prihodnjega razvoja. Le ta bo moral temeljiti na korenitem prevrednotenju obstoječega stanja, ki je zarisano v današnji pokrajinski podobi. Prepričan sem, da je celotna vsebina predstavljenega dela dokaz, kako pomembna je geografija, še zlasti na področjih, ki zahtevajo poznavanje in razumevanje celostnega spektra pojavov v posameznem pokrajinskem sistemu. Zato smo lahko vsem, ki so kakorkoli sodelovali pri snovanju in izdelavi knjige, iskreno hvaležni za res veliko, vzorčno in izvirno znanstveno delo.

Milan Natek